

De omvangrijkste en tevens laatste bijdrage aan de bundel (261-323) is voor het grootste deel van Schilders eigen hand. George Harinck en Anne Jacob van Omme hebben daarin namelijk de verslagen gebundeld en bezorgd die de hoogleraar aan zijn eigen weekblad *De Reformatie* zond tijdens een tournee door de Verenigde Staten die, inclusief heen- en terugreis, van 27 december 1938 tot 24 april 1939 duurde.* Zij betitelden het resultaat als 'Schilders Amerikaanse reis van 1939'. Wat mij betreft hadden ze dit als ondertitel gebruikt en als hoofdtitel 'Schilder in zijn lijden' gekozen. Inderdaad – een onmiskenbare toespeling op Schilders bekende trilogie *Christus in zijn lijden* van 1930, die in de jaren 1938-1940 in Engelse vertaling te Grand Rapids (Mi.) verscheen. Immers de man die op onnavolgbare, in dogmatisch zowel als artistiek opzicht geladen wijze in drie dikke delen ('Ingang', 'Doorgang' en 'Uitgang') het lijden van zijn Heer wist te beschrijven, kon even welbespraakt zijn eigen lijden verwoorden. Schilder reisde weliswaar door de *States*, maar voelde zich ook daar achtervolgd en veracht door de vu-hoogleraren H.H. Kuiper en V. Hepp, die hem niet alleen in Nederland bestreden, maar ook via de pers (Kuiper) en in persoonlijke brieven (Hepp) de Amerikaanse geloofsgenoten vooraf voor hem hadden gewaarschuwd. Gegriefd door Kuiper, de oudste zoon van Abraham de Geweldige, en nog meer behept met Hepp, zijn Amsterdamse collegadogmaticus, vermeldt hij in deze reisbrieven meer dan vijftig keer hun namen en hakt hij op hen in. Wie de brieven leest, realiseert zich dat er wel een Godswonder had mogen plaatsvinden om deze drie mannen weer als broeders bijeen te brengen. Schilders felle uithalen over het niet-gunnen van het felbegeerde promotierecht aan de Kamper school deden mij aan mijn vader denken. Deze synodaal sprak nooit over de Vrijmaking, maar hield wel staande dat de strijd over 'algemene genade' en 'veronderstelde wedergeboorte' – die hem waarschijnlijk weinig heeft kunnen boeien – nooit tot zulke treurige gevolgen zou hebben geleid als degenen die in de Gereformeerde Kerken destijds

de dienst uitmaakten 'Kampen' het promotierecht hadden gegund. Wonderen vonden er niet plaats. In plaats daarvan begon in de zomer van 1939 de synode van Sneek, die, achteraf gezien, het begin van het einde inluidde. In 1944 werd Schilder, die in de jaren 1942-1944 was ondergedoken, door de synode van Utrecht eerst geschorst en vervolgens als hoogleraar en predikant afgezet.

Harinck en Van Omme zijn voornemens 'de nu gepubliceerde bron in een breder historisch kader te plaatsen' (262). Het valt te hopen dat zij dan de huidige annotatie herzien. Deze is namelijk slecht gecorrigeerd, pover en een enkele keer zelfs knullig. Ze is niet alleen pover omdat er meer zaken verklaard of aangewezen hadden moeten worden, maar ook omdat soms te gemakkelijk het 'niet getraceerd' is ingevuld. Dit laatste gebeurde bijvoorbeeld (n. 127) waar Schilder spreekt van 'een Barth-bestrijder, als dr L. de Moor'. Enig zoeken via Google en internationale bibliotheek-sites levert al snel de naam van dr Leonard de Moor, die in 1936 op *The idea of revelation in German theology since the year seventeen-hundred* promoveerde. Tot de zaken die aangewezen hadden moeten worden reken ik met name het signaleren van halve of complete Schriftverwijzingen voor lezers die minder Schriftvast zijn dan die van Schilder. Als Schilder van de Joden die op vlucht voor het naziregime met hem naar de V.S. reizen schrijft dat zij 'in Amerika een ander vaderland zoeken, een beter, ...' (p. 269), doet dat denken aan Hebreëen 11: 14-16. Sterker is de verwijzing als Schilder een eind verder (p. 294) noteert 'En nu weten de hoogleeraren Kuiper en Hepp ... wat ik hier [in de V.S.] nagestreefd heb, toen ik eenmaal hier de kans tot spreken door 's Heeren gunst ontving. Ik dank Hem hartelijk voor wat tot nu toe ook in dit vredeswerk mogelijk gebleken is. Wat mensen ten kwade dachten, heeft God ten goede gewend'. Lezers van *De Reformatie* zullen meteen gedacht hebben aan Jozefs woord tot zijn broers: 'Gijlieden ... hebt kwaad tegen mij gedacht, doch God heeft dat ten goede gedacht, ... om een groot volk in het leven te behouden' (Genesis 50: 20 StV). Zeker hier hadden de bezorgers een noot moeten plaatsen. Dan zou namelijk duidelijk zijn geworden dat de man die eerder zijn collega G. Wisse gispde omdat deze in een preek over de ondergang van de *Titanic* wat al te gemakkelijk 'oratorische oorlogswinst' had geboekt met zijn verwijzing naar 'de

* Helaas staat van de tekst van de reisindrukken van Schilder de verkeerde versie in de bundel. De juiste versie is te raadplegen op: www.adckampen.nl/ [George Harinck en Anne Jacob van Omme].